وتوویژ لەگەڵ کاك مەلا حەسەن شێوەسەڵی

1387-11-16

دیمانەی حەمید تەیموری

ئاماژە:

بەڕێز حەسەن ئیبراهیمی، ناسراو بە کاك مەلا حەسەن شێوەسەڵی، خەڵکی شێوەسەڵی ناوچەی سەردەشت، لە ساڵی 1326ی هەتاوی لە بنەماڵەیەکی زەحمەتکێشدا لەدایك بووە. بەڕێزیان بە هۆی نەبوونی قوتابخانە لە ناوچەدا، لە حوجرەی فەقێیاندا فێری نووسینو خوێندن بە زمانی کوردیو فارسیو بەتایبەت عەرەبی دەبێت. هەر لە منداڵییەوە لەگەڵ حیزب ئاشنا دەبێتو خولیای بوون بە پێشمەرگەو خزمەت بە گەلو نیشتمان لە مێشکیدا بیچم دەگرێ. لە ساڵەکانی 1340و 1341 بە هاوکاری حیزبو لایەنگری تەشکیلاتیی حیزب وەردەگیرێو لە ساڵی 1343ەوە بە فەرمی دەبێتە ئەندامی حیزب. لە پاییزی ئەو ساڵەدا لەگەڵ کۆمەڵێك لە مامۆستایانو فەقێکان،یەکیەتیی قوتابیانی ئایینی پێك دێنن. پێش شۆڕشی 46ـ 47 دەبێتە کادری پەیوەندیی تەشکیلاتی ناوچەکە. لە سەرەتای پاییزی 1346ی هەتاوی گیراو بۆ ماوەی زیاتر لە 5 ساڵ لە زیندانە جۆراوجۆرەکانی ئێراندا زیندانی کرا. پاش ئازادبوونی، جارێکی دیکە دەگیردرێو ئەمجارە بەناچار ئاوارەی عێراق دەبێتو لە بەغداد قۆناخی ناوەندی خوێندن تەواو دەکات. لە بەغداد دەبێتە بەرپرسی شانەی حیزبی.

پاش ئەوەی لە ساڵی 1357دا کومیتەی زاگرۆسی حیزب لەو کەسانە پێك هات کە ئامادەبوون بێقەیدوشەرت بگەڕێنەوە نێوخۆی وڵاتو لە ڕەوتی شۆڕشی گەلانی ئێراندا ڕۆڵی بەرچاویان هەبێ، کاك مەلا حەسەن دەبێتە ئەندامی زاگرۆسو لە نێوخۆی وڵات دەبێتە بەرپرسی ڕێکخراوی ناوچەی شنۆو هەروەها وەك بەرپرسی سیاسیو نیزامی شیمالی کوردستان بۆ بەڕێوەبردنی بەرپرسایەتییەکەی لە کومیتەی زاگرۆس لە ورمێ جێگیر دەبێ. پاش ماوەیەك بە هاکاریی شەهیدی نەمر دوکتور قاسملوو دەتوانن کومیتەی ورمێ پێك بێنن. لە پاش ئەوەی بەکردەوە، شۆڕشی گەلانی ئێران سەرکەوتو لە کاتێکدا تازەبەدەستەڵاتگەیشتووەکان لە تاران دەیانهەویست شەڕ بەسەر خەڵکی کوردستاندا بسەپێنن، کاك مەلا حەسەن شێوەسەڵی وەکوو بەرپرسی نیزامیی سەردەشت، فەرماندەیی دەستبەسەرداگرتنی شوێنە نیزامییەکانی دەسەڵاتی پێشووی پێدەسپێدرێو بەوپەڕی لێوەشاوەییەوە لە کۆمەڵە عەمەلیاتێکی مەزندا هەموو ناوچەی سەردەشت دەخاتە دەستی خەڵك. لە کۆنگرەی 4 حیزب لە ساڵی 1358دا دەبێتە ئەندامی کومیتەی ناوەندیو پاشان دەفتەری سیاسی کە دواتر بە چەندین هۆوە لە ئەندامەتیی دەفتەری سیاسی ئیستعفا دەدا. لە کۆنگرەی 5 بەرپرسایەتیی هێزی مەزنی شەهید موعینی قبووڵ دەکاتو دەبێتە ئەندامی جێگری کومیتەی ناوەندیو بەگشتی لە کۆنگرەی 4 هەتا کۆنگرەی 9، جگە لە کۆنگرەی 5 دەبێتە ئەندامی کومیتەی ناوەندی. بەرپرسایەتییەکانی لە سەرەتاوە، بەرپرسی سیاسی ـ نیزامی لە شیمالی کوردستان، لە شەڕی سێ مانگەدا بەرپرسی جیبهەی سەردەشت ـ پیرانشار، لە 59دا فەرماندەی هێزی شەهید ئاوارە، لە 1361 بەرپرسی هێزی شەهید موعینی بووە. لە 16ی سەرماوەزی 1366دا، کۆماری ئیسلامیی ئێران لە کردەوەیەکی تیرۆریستیدا، کتێبێکی بۆمبڕێژکراو بە ناوی "سپیددندان" (ددان چەرموو) بۆ کاك مەلا حەسەن شێوەسەڵی دەنێرێ کە بەداخەوە لە دەستیدا دەتەقێتەوە کە هەردوو دەستو هەردوو چاوی بە تەواوی لەدەست دەداو گوێیەکانیشی تا ڕادەیەی 75%و 25% لەدەست دەدا. سەرەڕای ئازای جەستەییو تەنانەت بە هۆگەلێکیشەوە ئازاری ڕۆحی، هەر درێژە بە خەباتی لێوەشاوەو دیاری خۆی دەداو لە کۆنگرەکانی 8و 9ی حیزبدا بە ئەندامی کومیتەی ناوەندی هەڵدەبژێردرێو کە دواتر ناچار دەبێ لە ساڵی 1995ی زایینی، ئاوارەی دەرەوەی وڵات بێت. لە دەرەوە بە هۆی ئازاری جەستەییەوە لە سەرەتاوە دەست دەکات بە خوێندن کە پاش وەرگرتنی دیپلۆم، لە زانکۆ وەردەگیردرێو پاش تەواوکردنی چوار تێرمی خوێندنی باڵا، بەهۆی ناڕاحەتی جەستەییەوە ناچار دەبێ بە پێچەوانەی حەزی

بێکۆتایی خۆی واز لە درێژەدانی خوێندن لە زانکۆ بێنێ. ئێستا وەکوو یەکێك لە کەسایەتییە دیارو فیداکارەکانی بزووتنەوەی نەتەوەیی ـ دێموکراتیکی گەلەکەمان هەر بە چاوی دڵەوە ئاگاداری بارودۆخی خەباتی نەتەوەکەمانەو لە کۆنگرەی 13و 14ی حیزب بە ئەندامی ئیفتیخاریی کومیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران هەڵبژێردراوەتەوە.

ـ بەڕێز کاك مەلا حەسەن شێوەسەڵی، بەڕێزتان وەکوو کەسایەتییەکی دیاری بزووتنەوەی گەلەکەمان، پێتانوایە پێکهاتنی کۆماری کوردستان چ رۆڵێکی لەسەر بەرەوپێشچوونی بزووتنەوەی نەتەوایەتیی ـ دێموکراتیکی گەلەکەمان داناوە؟

و: کاتێك باسی رووداوی تاریخی دەکەینو بەتایبەت کە باسی کۆماری کوردستان دەکەین، یان دەبێ ئەو کەسە بۆ خۆی شاهیدی عەینی بێت یان دەبێ پسپۆڕی ئەو بوارە بێت، کە من نە شاهیدی عەینی کۆماری کوردستانمو نە پسپۆڕی ئەو بوارەمو بە هۆی هەلومەرجی تایبەتیی جەستەییمەوە ناتوانم بەو جۆرە موراجیعە بە کتێب بکەم، بۆیە من زیاتر پشت بەو گێڕانەوانە دەبەستم کە بیستوومەو بەو کتێبانەو بەو بەڵگانەی خوێندوومنەتەوە.

پێموایە باشتر ئەوەیە پێکهاتنو لەناوچوونی کۆماری کوردستان پێکەوە باس بکەین، چوونکە لە نێوان دروستبوونو تێکچوونی کۆماردا تەنیا 11 مانگ ماوە هەیە. بەڵام کۆماری کوردستان لەو ماوەیەدا چەند حەرەکەتی گەورەی کردووە کە جێگای شانازینو هەتا دنیایش هەیە شوێنەوارەکانیان دەمێننەوە. ئەگەر ئێمە بمانهەوێ باسی کۆمار کوردستان بکەین، لەپێشدا دەبێ باسی بنەمای یەکەمی ئەم کۆمارە واتە باسی کۆمەڵەی ژێ ـ کاف بکەین، پێکهاتنی کۆمەڵەی ژێ ـ کاف لە ساڵی 1321ی هەتاویدا دەستکەوتێکی گەورەی مێژوویی بوو، کەوابوو دەبێ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانو گەلی کورد خۆیان بە قەرزداری کۆمەڵەی ژێ ـ کاف بزانن. ناسۆنالیزمی پڕرەنگی کۆماری کوردستان شتێك نیە کە ئینکار بکرێ، بەڵام من پێموایە کە ئەو رەخنەیەی بەو خەستوخۆڵیەی لە ژێر کاریگەری عەناسوری مارکسیستی برێك توندڕەودا ئاراستەی کۆمەڵەی ژ ـ ك کراوە. کۆمەڵە ژ ـ ك، کۆمەڵەی لەدایکبووی رۆژگاری خۆی بووو بۆ بیروباوەڕی ناسیۆنالیستی لەو رۆژگارەیدا دیاردەیەکی ئاسایی بووە. پێکهاتنی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران کە شیعاری گونجاوی دێموکراسی هەڵگرتبوو، بازتابێکی بەجێی مێژوویی بوو. کەس ناتوانێ ئینکاری ئەوە بکات کە کۆماری کوردستان بەدەستی

حیزبی دێموکرات خولقا، ئەگەر مەبەست لە دێموکراسی ئەوە بێت کە زۆرایەتی دەسەڵاتی بەسەر کەمایەتیدا هەبێ، هەروەها پلۆرالیزم بە باشترین شێوە رەعایەت بکرێو ئازادییە فەردیو کۆمەڵایەتییەکان لەبەرچاو بگیردرێو جیاوازییەکانی رەنگو جینسیو ئایینیو غەیرە لەنێو بچن، کۆماری کوردستان توانی ئەو ئەسڵانە بە باشترین شێوە جێبەجێ بکاتو نەقشونیگاری چالاکانەو ماهیرانەی خۆی بە خەڵکی کوردستانو ئێرانو دنیا نیشان بدات. کۆماری کوردستان لەو ماوە کورتەدا زۆر هەلو دەرفەتی رەخساند. لە کۆماری کورستاندا، ئیرادەی ئازادانەو گەل حکومەتی دەکرد، خەڵك بە راشکاوی پرسیاریان دەکرد، بیری ئەوە لە خەڵکدا پێکهات کە بێهۆ هیچ شتێك قبووڵ نەکەنو گوێ بۆ نەزەری موخالیفانی خۆیان شل بکەن، لەو دەمەدا ژیانی کوردی بووژایەوەو رۆژنامەگەری گەشەی کرد، خوێندکاران بۆ دەرەوەی وڵات بەرێ کران، پەیمانی کوردستانو ئازەربایجان بەسترا، حیزبی دێموکراتی کوردستان لەگەڵ پێنج حیزبی دیکەی ئێرانی بوو بە هاوپەیمان، هەوڵدرا کە دۆستایەتی لە نێوان گەلی کوردیو باقی نەتەوەکانی ئێران بەهێز بکرێ، ژنانی کوردستان شانیان وەبەر ئەرکە نەتەوایەتیو ئینسانییەکانی خۆیان دا، هەیئەتی سیاسیو نوێنەرایەتیی گەلی کورد بە شێوەیەکی زۆر رێکوپێك سەردانی دەرەوەی وڵاتیان کرد، کوردستان تەرحی ئابووریی خۆی دارشتو بوو بە خاوەنی ئابوورییەکی بەهێز، کوردستان باوەشی گەرمی خۆی بۆ کوردەکانی هەر چوار پارچەی کوردستانو بەتایبەت بارزانییەکان ئاوەڵە کردەوە، ئەفسەرانی کورد ریزی سوپای عێراقیان بەجێهێشتو بەوپەری خاکەراییەوە پێشمەرگایەتیی کۆماریان قبووڵ کرد، مەنتیقو رێبەرایەتی حەکیمانەی کوردستان وا جێی گرت کە کوردەکانی ئامریکاو ئورووپا بەپەلە خۆیان گەیاندە کوردستان، رۆژنامەنووسانو وێنەگرانی مەشهووری دنیا لە کوردستان دامەزران، تیاتری "دایکی نیشتمان" لەسەر شانۆ ئیجرا کرا کە دەنگدانەوەیەکی زۆری هەبوو، نەقشو رۆڵی کۆماری کوردستان ئەوەندە زۆر بوو کە من ئیستا تەنیا توانیم باسی بەشێکی زۆرکەمی بکەم. هەر ئەم دەستکەوتانەو نەقشو نیگارو رۆڵەکانی بوو کە کۆماری کوردستانیان کردە چقڵی چاوی دوژمنانو نەیارانی ژوورەوەو دەرەوە کە بە هەموو توانایەوە پیلانیان گێرا بۆ ئەوەی کۆماری کوردستان برووخێنن کە بەداخەوە بە ئاواتی چەپەڵی خۆیان گەیشتن.

ئەگەر بمانهەوێ وەڵامی ئەو پرسیارە بدەینەوە کە کۆماری کوردستان چ تەئسیرێکی لەسەر جووڵانەوەی میللی ـ دێموکراتیکی گەلی خۆی داناوە، دەبێ بگەرێینەوە بۆ ئەو بەشەی کە کۆماری کوردستان چ ئەزمونێکی

لێوەرگیراوەو چ تەئسیرێکی لەسەر کادرەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران داناوە کە توانیویانە تا ئێستا لەگەڵ ئەو هەمووە گیروگرفتەی کە هاتووەتە سەر ڕێگایان، بە شێوەیەکی ئوسوولی ڕێگای خەباتو تێکۆشانی خۆیان درێژە بدەن. ئێستا شەستو چەند ساڵە کە خەباتی حیزبی دێموکرات درێژەی هەیە، حیزبی دێموکرات لەسەر رابردووی خۆی لێکۆڵینەوەی کردووەو بە ئەزموونێکی زۆربەنرخو بایەخدار گەیشتووە کە ئەو ئەزموونانە دەتوانن لەسەر بزووتنەوەیەکی میللی ـ دێموکراتیکدا شوێنەوارێکی گەورەیان هەبێ. شتێکی ئاشکرایە کە ئەو ئەزموونانە بە قیمەتی زۆرگران بەدەست هاتوونو نرخی زۆرگەورەیان بۆ دراوە. مێژووی دوورودرێژو خوێناویمان ئێمەی هێناوەتە سەر ئەو باوەڕە کە بە وچانێکی زۆرەوە چاوێك لە رابردوومان بکەینو تەنیا دوژمنان بە تاوانبار نەزانینو لە شکستەکانی رابردوودا خۆمان بە بەشدار بزانین. مێژوو فێری کردووین کە ئێمە نابێ چیدی کەمتەرخەمی بکەینو ئەوەندەی لە تواناماندا هەیە لە باری سیاسیو فیکرییەوە خۆمان باربێنینو فێربینو فێربکەینو نەقشی رۆشنگەریی خۆمان لە هەموو بوارەکاندا بە شێوەیەکی ئوسوولی جێبەجێ بکەین. زیانەکانی رابردوومان فێری کردووین کە ئێمە لەو کاتەدا کارکوشتەو بەئەزموونو لێهاتووین کە لە بەرابەر دوژمنی غەداردا بە ئیحتیاتترو بەئەزموونتر بین، هەروەها ئێمە بەو ئاکامە گەیشتووین کە بە لەبەرچاوگرتنی دیسیپلینی ئاگاهانەو پەروەردەکردنی کادری پێگەیشتووو ئاگا لە مەیدانی تیۆریو کردەوەدا مەسەلەیەکی زۆرگرنگە، بەهێزکردنی بەدەنەو رێبەری، پشتبەستن بە چەوساوەکانو زەحمەتکێشانی گەلەکەمانو هەروەها لێدانی پردی یەکیەتیی بەکردەوە لە نێوان ئەوانەدا ئێمە بە ئاکامی باش دەگەیەننو لە سەرکەوتن نزیکمان دەکەنەوە. هەڵسووکەوتەکانی رابردوو ئێمەیان گەیاندووەتە ئەو جێگایە کە هەم لە ژوورەوەو هەم لە دەرەوە دۆستانو دوژمنانی تاکتیکیو ئیستراتیژیکی خۆمان بە شێوەیەکی زۆر لەبارو ئوسوولی بناسین، فەلسەفەی باوەڕبەخۆبوون لە خۆماندا بەهێز بکەین، لەسەر رۆژهەڵاتی کوردستان وەك پایگایەکی قایموقوڵی ئینسانیو سیاسی حیسابی خۆمان هەبێو لە موعادیلاتی سیاسیو ئیمرۆیی ئەورۆدا رۆڵی عەقڵانی خۆمان بگێڕین. ئێستا ئەزموونە تاڵەکان، شکستەکانو دەرسەکان هەموومان وەك مەشخەڵێکی بەرز رێگای خەباتو تێکۆشانی میللی ـ دێموکراتیکی گەلەکەمان روون دەکەنەوە. حەرەکەتی میللی ـ دێموکراتیکی ئێمە لە سایەی ئەو ئەزموونانەوە قۆناخەکانی دینامیزمو پویایی خۆی دەپێوێ.

رۆڵـی پێشـەوا قازی محـەممەد وەکوو سەرکۆمار تاچەند بـەرجەستەیەو ئایا کەسایەتیی بـەڕێزیان لـە یەکدەنگبوونی خەڵك لـەو سەردەمەدا شوێندانـەر بووە؟

لـە وەڵامی ئـەم پرسیارەو ناساندنی شـەخسییەتی بـەرزی پێشەوا قازی موحـەممەد، دەبێ بگـەڕینەوە بۆ رۆژگاری پێش دامـەزرانی کۆماری کوردستانو زۆربـەکورتی چاوێك بـە وەزعی ئێرانو کوردستانو دنیادا بخشێنین. ئـەوەی کە من لـە کتێبی "چل ساڵ خەبات"ی دوکتور قاسملوو تۆزێکم لـەبیر مابێ، لـە ساڵـی 1320ی هەتاویدا رێژیمی رەزاشا رووخا، لـەشکری سوور لـە شومالی ئێراندا جێگیر بوو، ئـەوە بوو کە سۆڤییـەتییـەکان راستـەوخۆ لـەگەڵ مـەسەلـەی کوردو وەزعی کوردستان رووبـەڕوو بوون، لـەدوای راپـەڕینـە

عـەشیرەتییـەکـەی ورمێ تێگـەیشتن لـە کوردستاندا هـەستێکی توندو خـەستوخۆڵـی نـەتـەوایـەتی هـەیـەو دەبێ کـەڵکی لێوەربگرن، بۆیـە سۆڤییـەتییـەکانو ئـەفسەرانی ئـەو وڵاتـە دەستبـەکار بوون تا کـەسێکی بـەتواناو ژیر وەك ئـەسڵـی قـەزییـە لـە کوردستاندا بدۆزنـەوەو لـە راستیدا ئـەوان بـەدوای بـەنفووزترین ئینساندا دەگـەڕان.

پێشـەوا قازی موحـەممەد هـەم لـە باری تێگـەیشتنو ئاگایی سیاسییـەوەو هـەم لـە باری نفووزی لـە نێو کۆمـەڵانی خـەڵکدا ئـەو تایبـەتمـەندییانـەی تێدابووو ئـەو کاراکتێرە بوو کە سۆڤییـەتییـەکان دەیانویست. ئـەو هـەیئـەتـە سی کـەسییـەش کە لـە چینو توێژە جۆراوجۆرەکانی کورد لـە لایـەن سۆڤییـەتییـەکانـەوە بۆ باکۆ بانگهێشت کرابوو، وەك ئـەمن بیستوومـە گۆیا بـەمـەبـەستی ئـەوە بووە کە سۆڤییـەتییـەکان لـەسەر کـەسایـەتییـە کوردەکان موتالیعـە بکـەنو بتوانن موخاتـەبی ئـەسڵـیی خۆیان بۆ دوارۆژ ببیننـەوە. پێمخۆشـە لێرەدا ئاماژە بـەوە بکـەین کە چـەند مانگ پێش پێکهاتنی کۆماری کوردستان، نازیسمی ئاڵمانی بـە سەرۆکایـەتی هیتلێرو فاشیزمی ئیتالیا بـە سەرۆکایـەتی موسولینیو هـەروەها ئیمپراتۆری ژاپۆن تێك رووخابوون، لـە رۆژهـەڵاتی ئورووپادا هێندێ کۆماری سوسیالیستی خـەریکی پێکهاتنو شکڵگرتن بوون. سۆڤییـەتییـەکان ئـەوجار پێشـەوا قازی محـەممەدیان چاك ناسیبوو و لـە راستیدا ئـەوان کـەسایـەتیی ئیدەئالو هـەروەها خاوەن نفووزی خۆیان لـە کوردستاندا دۆزیبووەو بـەو نفووزە کۆمـەڵایـەتیو سیاسییـە کە لـە شـەخسی

پێشەوایان دەرك دەكرد، زۆر پیانخۆش بوو كە لەگەڵ پێشەوا كار بكەن. سۆڤییەتەكان كە لە تێكشكاندنی فاشیسمدا ڕۆڵی گەورەیان هەبووو بەتەنیا 20 میلیۆن كوشتەیان دابووو تووشی وێرانبوونو زیانوزەرەری زۆرقورس هاتبوون، نفووزێكی زۆریان لە دنیای دەرەوەدا پەیدا كردبوو، هەروەها شورەوی كە لە دنیای دەرەوەدا تەنیا پشتیوانو دۆستی كوردەكان بووو تەنیا دەروازەی كوردستان بۆ دنیای دەرەوە بووو لە لایەكی دیكەشەوە بوونی پێشەوا قازی محەممەد وەكوو كەسایەتیو ئینسانێكی بەتوانای سیاسیو شەخسییەتی هەڵكەوتووی كۆمەڵایەتی، وەكوو ئینسانێكی خاوەن فەرهەنگی بەهێز، وەكوو ئینسانێكی خاوەن پرستیژو ئیعتبارو نفووز، وەزنو قورساییو حورمەتو ئۆتۆریتەی زیاتری بۆ خەباتی ڕەوای گەلەكەمان بەدیاری دەهێنا. پێشەوا بوو كە خاوەن گەنجینەی گەورەی زانستو فەرهەنگ بوو و بە ئاشنایی بە حەوت زمانی زیندووی دنیا زیاتر لە هەموو كەس دەیتوانی بەتایبەتی لە پۆستی سەركۆماریدا ڕێبەری ڕاستەوخۆو ڕاستو دروستو زمانی ئاگای گەلی بەشخوراوی كورد بێت.

- پێتانوایە هەبوونی حیزبێكی مۆدێرن وەكوو حیزبی دێموكراتی كوردستان لە پشت كۆمارەوە تا چەند یارمەتی بە مۆدێرن بوونی كۆمار داوە؟

مۆدێرنبوونو سەردەمیبوونی كۆماری كوردستان لە سەردەمیبوونی حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێرانەوە سەرچاوە دەگرێ، چوونكە كۆماری كوردستان بەدەستی بەهێزی پێشەوا قازی محەممەدو حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێران پێك هات، لە ڕاستیدا موهەندیسی ئەسڵی كۆماری كوردستان، حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێرانەو كۆماری كوردستان ئاوێنەی باڵانوێنی تەلارو ناوەرۆكو بەرنامەی حیزبی دێموكراتە. كەوابوو بۆ دەركی ئەو واقعییەتەو تیشك خستنە سەر سەردەمیبوونی كۆماری كوردستان دەبێ بگەڕینەوە بۆ ناوەرۆكی سەرچاوەی ئەسڵی كۆمار، واتە حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێران. حیزبی دێمورات زۆر زوو توانی تەكانێكی مێژوویی وەها لە خۆی نیشان بداتو پێ بنێتە نێو جەغزی مۆدێرنیزەبوونو چاكسازیو خۆی لەگەڵ ڕۆژگارو هەلومەرجی ئەوكاتەدا رابێنێ، پێش هەموو شتێك پێمخۆشە ئیشارە بەوە بكەم كە هەڵگرتنی دروشمی گونجاوی "دێموكراسی" وەك دروشمی هەڵقوڵاوی خەونو ئاواتە لەمێژینەكانی میللەتی ژێرچەپۆك، بەرهەمی حیزبی دێموكراتی كوردستانە، بۆیە كێشان بەرەو مەیدانی تازەبوونەوەو نوێبوونەوەو وەدەركەوتن بەمەبەستی حەللی بەكردەوەی گیروگرفتەكان لەو مەیدانەدا تازەیە.

بەوپێیە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە کۆماری تازەی خۆیدا بەمەبەستی کەڵکوەرگرتن لە گوتاری دێموکراسی بۆ حەللی بەکردەوەی مەسەلەکان لەسەر سێ میحوەری ئەساسی دەستی بەکارکردن کرد، یەکەم، راکێشانو هێنانەمەیدانی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان لە ژێر تیشکی ناوەڕۆکی بەرنامەیەکی روونی سیاسی کە جەماوەری شارو دێ بتوانن لێی حاڵی بنو لە ژێر ئەو بەرنامەیەدا بتوانن رێگای خەباتی دوارۆژی خۆی دیاری بکەن، دووهەم، نزیك کردنەوەو لە لێك گرێدانی خەباتی گەلی کوردو گەلانی دیکەی ئێران بەمەبەستی دەستەبەرکردنی دێموکراسی بۆ وڵاتو هەروەها دژایەتیو بەربەرەکانێ لەگەل هەرچەشنە فیکرەیەکی نالەباری ئەو سەردەمەدا، سێهەم، حیزبی دێموکرات دەیهەویست پشتیوانیی گەلانی ئازادیخوازو دژی فاشیزمی جیهانی بۆ لای خۆی رابکێشیو لە نفووزی بەهێزتر لە جیهانی ئەورۆژەدا بە قازانجی گەلەکەی خۆی کەڵك وەربگرێ. ئەو سێ خاڵە باسمان کردنن هەموویان شتی تازە بوون کە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران هەوڵی بۆ دەدا. بەتایبەت خاڵی سێهەمیان مەسەلەیەکی تازە بوو، چوونکە بۆ یەکەم جار بوو، خەباتی گەلی کورد لەگەڵ خەباتێکی بەرینی جیهانیدا دەچوونە ناو یەك بەرەوە. لەو کاتەدا حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بەرنامەی خۆی لە هەشت ماددەدا بڵاو کردەوە کە بەشی زۆریان شتی تازە بوون. ئەگەر لە کۆماری کوردستاندا کۆمەڵگایەکی مەدەنی نازەنینو رەنگین پێك هاتو لەوێدا جیاوازیدانانی جینسی، فەرهەنگیو نژادیو مەزهەبی زیندەبەچاڵ کراو رێز بۆ هەموو تایبەتمەندییەکانی جوولەکەکانو ئازەربایجانییەکانو ئاسووریو ئەرمەنییەکان دانراو پەیمانی هاوکاریو بەرگریکردن لە یەکتر، لە کوردستانو ئازەربایحان مۆر کراو ئەگەر بەرەیەکی بەرین لە نێوان حیزبی دێموکراتو پێنج حیزبی بەرینی سەرتاسەریی ئێران پێك هاتو چەند شتی دیکەش، هەموویان بەرهەمی ئیبتکارو فیکری نوێخوازانەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بوونو لە نێو جەغزی هەڵسوورانو تێکۆشانی کۆماردا رەنگیان دایەوەو بەکردەوە تا ئەو جیگایەی توانرا هەنگاویان بۆ هەڵهێنرا.

ـ کۆماری کوردستان لە زۆر بواردا توانیویەتی بناغەو بنەمای بوارە جیاجیاکانی داهاتووی خەباتی گەلەکەمان دابڕێژێ کە یەکێك لەوانە پێکهاتنی سوپای میللی لەو سەردەمەدا بوو، دەکرێ بەڕێزتان زیاتر لەسەر دامەزراندنی سوپای میللی کوردستان بۆمان باس بکەن؟

کۆماری کوردستان شکڵو قەوارەو ناوەرۆکی دەوڵەتی هەبوو، لەسەر سێ پایەی هێزەکانی قەزاییەو موقەننەنەو موجرییە دامەزرابوو، بەشی بەرچاوی هێزی پێشمەرگە یان سوپای میللی بوو کە تێکرا یونیفۆرمی نیزامییان دەپۆشیو لە سەربازانو دەرەجەدارانو ئەفسەرانی خوارو ئەرشەد پێکهاتبوو. گومان لەوەدا نیە کە پێکهاتنی ئەو سوپایە سەرکەوتنێکی یەکجارگەورە بۆ گەلی کورد بوو، چوونکە گەلی کورد هەرگیز سوپایەکی ئاوای بەخۆیەوە نەدیبوو. لە سەرتاسەری مێژوودا هەرگیز لاوانی کورد ئەوەندە هەستیان بە سەربەرزی نەکردبوو، پێشمەرگەکان کە لە جووتیارانو زەحمەتکێشان پێك هاتبوون بەتێکڕا ئامادەی فیداکاری بۆ کۆمار بوون. بەڵام هێزی میللی سەروسامانێکی رێکوپێکی پەیدا نەکرد، ئەوەش بە دوو مەسەلەدا دەردەکەوت، یەکەم، هێزی پێشمەرگە چ لە باری سیاسیو چ لە باری نیزامییەوە وەکوو پێویست نەبووە، تەنیا مەرجی بوون بە پێشمەرگە کوردبوونو لێزانینی چەك بوو، ئاییننامەی رەسمیی سوپای مللی نەنووسرابوو و بەشکۆو دیسیپلینی نیزامی بەتەواویی جێگیر نەبوو. رەوابیتی عەشیرەتی وەك نەپسێن لە بەژنوباڵای سوپای میللی‌یەوە ئاڵابوو و دەستوباڵای شەکەت دابوونو زیانی زۆری بە سوپای میللی گەیاند. دووهەم، ئەگەرچی سوپای میللی زۆر سەرکردەی بەجەربەزەو نەبەزو لێوەشاوەی لە نێوخۆیدا پەروەردە کردبوونو پێگەیاندبوونو ئەوانە جێگای هیوای دوارۆژی گەلەکەمان بوونو هەورەها وەکوو پێشمەرگە ئاگایی سیاسیو نیزامییان لە پلەیەکی بەرزدا بوو، بەڵام مەخابن زۆربەی ئەفسەرانی هێز لەو سیفەتە ئەساسییە بێبەش بوون کە بۆ هەموو ئینسانێکی نیزامیو شۆڕشگێر پێویستن، سەرکردایەتی هێزی میللی لاواز بووو لە توانایدا نەبوو ئەرکی سینفیو دژواری پاراستنی کۆماری کوردستان بەئەستۆ بگرێو لە ئاکامدا سوپای میللی نەتەنیا دیفاعی لە کۆماری نەکرد، بەڵکوو دیفاعی لەخۆیشی نەکرد. لێرەدا دەمەوێ بڵێم کە ئاشبەتاڵ تەنیا تایبەت بە سوپای میللی نەبووەو ئەو سوپایە تەنیا هێزێك نیە کە لە ئاشبەتاڵدا مەسئوول بوو، سوپای میللی هێزێکی شلكوناسك بوو، تازە پێی هەڵدەگرت، تازە خەریك بوو وەگەڕ دەکەوت، من بە چاوی خۆم چەند هێزی پۆشتەو تەیارو مۆدێرنم دیوە کە کاتێکی دیتویەتی کە رێبەرایەتییەکەی تێکچووە، وەك بەفری هاوینی تواونەتەوە.

ـ رۆڵی بارزانی‌یەکان لە کۆماردا هەمیشە جێگای باسو شانازی بووە، ئایا بە بڕوای ئێوە دەکرێ باسی کۆماری بکرێ بەبێ ئەوەی باسی رۆڵی بارزانی‌یەکان بە سەرۆکایەتیی بەڕێز مەلا مستەفا بارزانی بکرێ؟

لێرەدا راستییەکی حاشاهەڵنەگر، هێندێ واقعییاتی تاریخی هەیە کە ناتوانی بەسەریدا تێپەڕی یان فەرامۆشی بکەی یان لەبیرخۆتیان بەریتەوەو باسیان نەکەیت. بۆ من کە نە شارەزاییم کە مێژوو هەیەو نە لەگەڵ کۆمار بوومو نە لە نزیکەوەش بارزانییەکان دەناسم، دەکرێ باس لە کۆمار بکەمو نێوێکیش لە بارزانییەکان نەهێنم. بەڵام تا کوێ لەگەڵ ویژدان دێتەوەو تا کوێ مونسیفانەیە، ئەوە مەسەلەیە. هەڵوێستێکی زۆر بێئینسافانەو داوەرییەکی زۆرناعادلانەیە کە باسی کۆماری کوردستان بکەی، بەڵام نەخشی گرنگو بەرچاوی بارزانییەکان فەرامۆش بکەی. بارزانییەکان بەشێکن لە مێژووی شۆڕشگێڕانەی گەلی کوردو کۆماری کوردستان، بەشداریو فیداکاری بارزانییەکان بەتایبەتیو هەروەها بەشداریو لەخۆبردوویی کوردەکانی پارچەکانی دیکەی کوردستان جێگای شانازیی هەموو لایەکی ئێمەیە. کەسێکی بێهێزی وەك من باسی قەزییەی بارزانییەکان بکا یان نەکا، مێژوونووسانی ناوخۆو دەرەوە لەسەر پاڵەوانەتیو قارەمانی ئەوان بە پاراوی نووسیویانە. بەڵام لێرەدا ئیمکانی ئەوە نیە باسی هەموو کونوقوژبنی ئەو مەسەلەیە بەوردی بکەین، بەڵام هێندێ شت هەن کە دەرسن، ئامۆژگارین، حەماسەتن، نوختەی بەرزو ڕووناکنو مەشخەڵن کە ئەگەر لەبیر بچنەوە هەم وەکوو فەرد، هەم وەکوو میللەت زەرەری زۆرمان پێدەگا. نەخشی بارزانییەکان بە شێوەیەکی گشتی روونو بەرچاوە،بەڵام لە مەیدانی بەرەنگاربوونو دەستەویەخەبوون لەگەڵ دوژمنانی فێڵبازی میللەتەکەماندا هێندێ نوختەی زۆر ڕووناکو ئاوڕدانەوەو وەرچەرخانەوەو کشانەوەی زۆرحەکیمانەو ژیرانەو وردبینانە هەیە کە لە شەخسی بارزانی نەمردا خۆدەنوێنن. سەرداری نەمر مەلا مستەفا بارزانی ئەرکی قورسی بەرپرسایەتیی هێزی پێشمەرگەی کوردستانی لەسەرشان بوو، لە هەموو مێژووی مانەوەیاندا لە رۆژهەڵاتی کوردستان بۆ ساتێك رانەوەستانو هەناسە بەدوای هەناسە لە مێژووی گەلەکەماندا تۆماریان کرد. چەندین شاکاری گەورەی لە مەیدانی سیاسیو نیزامیدا لە خۆی نیشان دا کە دوژمنانی گەلەکەمان سەریان سووڕما، دەکرێ پاشەکشەی بارزانییەکان لە ژێر رێنوێنی حەکیمانەو وردبینانەی بارزانی نەمردا، شەڕی سەقزو زۆر حەماسەی تر وەبیر بێنینەوە. ئەوان توانییان گەلێك پسپۆڕانەو وردبینانەو بەبێ ئەوەی زیانیان پێبگا بەرەو ناوچەی مەهاباد پاشەکشە بکەن، کە پاشەکشە بە تاکتیکێکی زۆر شارەزایانەو نیزامییانە دادەنرێ. شانۆی پێکهەڵپڕژانی لەشکری شاو بارزانییەکان لە چەند جێگای جۆراوجۆرداو هەوەرها تێکشکاندنی سەرشوڕانەی لەشکری پۆشتەوپەرداخی ئێرانێ کە دەستووری راستەوخۆی لە دەرباری شاوە وەردەگرتو هەروەها ئێعترافی ئەرتەشی ئێران بەوەی کە هەرگیز لەگەڵ دوژمنی ئاوا سەرسەخت بەرەوڕوو نەبووە، تا رادەیەك تێکشکانی کۆماری کوردستانی

قەرەبوو کردەوەو برینی گەورەی سەرتاسەری کوردستانی تا رادەیەك ساڕێژ کردەوەو فێنکایی بە دڵی دانیشتووانی هەر چوار پارچەی کوردستان بەخشی. ئامۆژگاریی بارزانی نەمر بە ئەفسەرە شۆڕشگێڕەکانی کورد کە باوەڕ بە حکوومەتی عێراق نەکەنو نەگەڕێنەوە بۆ وڵاتی عێراق، بەداخەوە کاریگەر نەبوو و دوای گەڕانەوەیانو شەهیدبوونیان، راستیو دروستی ئامۆژگارییەکانی بارزانی نەمر دەرکەوت. پاشەکشەی لێزانانەو وردبینانەی بارزانییەکان لە ژێر فەرماندەیی بارزانی نەمرو هەروەها هێرشی پەیتاپەیتای تورکیەو عێراقو ئێران بە لەشکری دەهەزار کەسییەوە لە کۆڕو کۆمەڵەکانی دنیادا وەك تۆپ تەقیەوەو دەنگی دایەوە. بڕینی رێگا بە شەڕی نیوەشەو و تێکشکاندنی دوژمن لەسەر پردی ماکۆو کێوی ئاراسو گەیشتن بە خاکی یەکیەتیی سۆڤیەتی، داستانێکی دیکەی هەرەقارەمانەتیو شانازی بۆ گەلی کوردو بە تایبەتی بۆ بارزانییەکان تۆمار کرد. لە ژیانی پڕلە تەنگوچەڵەمەو شۆڕشگێڕانەی بارزانییەکانو بەتایبەتی ژیانی سەختو دژواری نەمر مەلامستەفای بارزانیو هەروەها ماندوویيو هەوڵوتەقەلای بێوچانی ئەو هێزە شۆڕشگێڕە بۆ بەئاکام گەیاندنی کۆماری کوردستان هەرگیز فەرامۆش ناکرێنو لە مێژوودا بە ئاوی زێڕ دەنووسرێنەوە. خۆگێل کردن لەو واقعییەتە تاریخییانە، تەنیا کاری دوژمنانی گەلی کوردەو بەس.

ـ کاك مەلا حەسەن هەروەك دەزانین ئەو بوارە گرێدراوانە بە کۆماری کوردستانەوە کە پێویستیان بە تاوتوێی تایبەتیو دوانی زیاتر هەیەو لە دەرفەتی ئەم وتووێژەدا ناکرێ لەسەر هەموویان پرسیارتان ئاراستە بکەین. وەکوو دواپرسیار داوامان لە بەڕێزتان ئەوەیە کە سەبارەت بە ئاڵای کوردستانو سروودی نەتەوایەتیی کۆمار بۆمان باس بکەن؟

کە باسی ئاڵای کوردستان دەکەین هەمیشە وەبیر شێعرەکەی مام هەژار دەکەومەوە، کە پێموایە لە کاتی هەڵدانی ئاڵا لە بۆکاندا گوتوویەتی "بێ ببینێ ئەو کەسەی پێی وابوو کورد سەرناکەوێ ـ کێ بوو پێی وابوو کە نەکبەت لەسەرمان ناڕەوێ". ئەو کاتەی ئاڵا لە مەهاباد هەڵکرا، سروودی "ئەی رەقیب"یش بوو بە سروودی نەتەوایەتی. شێعری سروودی "ئەی رەقیب" هی مامۆستا دڵدارە، گۆیا کە بیستوویەتی شێعرەکەی بووە بە سروودی کۆمار، لە خۆشیدا دەستی کردوە بە گریان. لە مێژوودا زۆر حەرەکەتو رووداوی چووك هەیە کە بووە بە سەرەتای راپەڕینو سەرکەوتنی زۆرگەورەو ئاڵوگۆڕو ئاکامی زۆرباشیان بەدوودا هاتووە. لەو کاتەدا کە قاڕەی ئورووپا بەدەست کاتۆلیکەکانەوە ناڵەی دەگەیشتە ئاسمان، مارتین لوتێر کە بۆخۆیشی پیاوێکی ئایینی بوو، چەند تێزێکی خۆی بە

درگای قەڵای کلیسای کاتۆلیکەوە چەسپاند کە ئەگەر ئیشتبام نەکردبێ وابزانم ئەوکاتەی 1519ی میلادی بوو، هەر ئەوە بوو بە هۆی ئەوەی کە وردە وردە تلیسمی کاتۆلیکەکان بشکێتو چەند راپەڕینو ریفۆرمی گرینگی بەدوادا هات. لە زەمینەی رەگەزپەرستی سپیپێستەکانی ئامریکادا، ژنێکی رەشپێست کورسییەکەی خۆی بۆ پیاوێکی سپیپێست چۆڵ نەکردو ئەوە زۆر راپەڕینو خۆپیشاندانی زۆرگەورەی بەدوادا هاتو مافی رەشپێستەکانی تا رادەیەکی بەرچاو مسۆگەر کرد. بەڵام هەڵکردنی ئاڵا کارێکەی سادە نەبوو، یەکەم جار هەڵکردنی ئاڵا لە دووی رێبەنداندا لە نێو بەفرو سروشتی نیوەخنکاوی ئەوکاتەدا، مەشخەڵی بەگڕو بەتینو رووناکیدەری سەرتاسەری مێژووی کورد بوو. بەرزبوونەوەی ئاڵای سێ رەنگی سوورو سپیو سەوز، زنجیری کۆیلەتیو دیلیی گەلی ئێمەی پساند. گەلی کورد لە هەموو مێژوودا ئەوەی ئاواتی بوو، پێی گەیشتو پێناسەو کەسایەتیی راستەقینەی خۆی دیتەوە. هەر ئەو ئاڵا لە هەموو شارەکانو دێهاتەکانی ژێر دەسەڵاتی کۆمار هەڵکرا. گەلی کورد هەرگیز خۆی وا بە سەربەرزی نەدیبووو بە دیتنی ئەو ئاڵایە لەسەر سەری خۆیان سەربەرزو سەربەرزتر دەبوون. ئەمن ئاڵای ئەم دواییانەم نەدیتووە، گۆیا تەغییراتو ئاڵوگۆڕێکی تێدا پێك هاتووە، بەڵام ئاڵای سێ رەنگی ئەوکاتەی بەمجۆرە لە شێعرەکانی مام هەژاردا رەنگ دەداتەوە: "پارچەکەی سێ رەنگی کورد دەنوێنێ ـ رەنگی سوور دەڵـێ تا تنۆکێك خوێنێ کورد مابێ قەتی نانوێ ـ سپییەکەی مژدەی بەیانی رۆژی کوردی کرد بەیان ـ یەعنی رۆژی کورد هەڵاتو لێی نەما پەردەی شەوان ـ رەنگی سەوزی یانی دایکی نیشتمان لەو رۆژەوە ـ شینو سەرسەوزەو وەدەستی کەوتەوە رەنگی نوێ ـ دوو گوڵـی گەنمی دەڵـێ ئاگات لە رسقی خۆت هەبێ ـ خۆت کە برسیت، بۆچی دوژمن پێت بژی لێرو لەوێ ـ پێم دەڵـێ نووکی قەڵەم گەر ژینی خۆشت پێدەوێ ـ غەیری من دەست ناکەوێ بۆ رێی تەرەقیو پێشڕەوێ." ئەوەی کە لە مامەقالەی دەباغیم بیستووە، سەد کەس تەنیا لە سەردەشتێ سەرەڕای ئەوەی زستانێکی زۆرسەخت بووو بەفر لە رێگاکاندا بوو بە پیادە تا مەهاباد رۆیشتنو بەشدارییان لە رێوڕەسمی هەڵکرانی ئاڵای کوردستاندا کردووە. بەرزبوونەوەی ئاڵای کوردستان ئەمجار بە شێوەی رەسمی بەرزبوونەوەی کەرامەتو کەسایەتیی تێکڕای گەلی کورد بوو. ئێستا ئێمە شتێکی ناڕاستمان نەگوتووە ئەگەر بڵێین زیاتر لە سی میلیۆن کورد ئەو ئاڵا پیرۆزە بە کەرامەتو سەربەرزیی خۆیان دەزانن. شەکانەوەی ئەو ئاڵایە نەتەنیا بۆ گەلی کورد، بەڵکوو مزگێنی ئاسۆی روونو سەرکەوتنی یەکجاری بە هەموو میللەتانی ژێرچەپۆکی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستو دنیا راگەیاند. شەکانەوەی ئەو ئاڵایە رەمزی سەرکەوتنی کوردان بووو هەروەها ئایەتی وەگەڕکەوتنی بە رەسمیی کۆماری کوردستان بوو. شاباڵـی پیرۆزی ئەم ئاڵایە باوەشێنی دڵـی هەر

کوردێکی ماندوو و ئازارچێشتووی سەر ئەم جیهانە دەکات. بۆیە ئەمنیش لە کۆتاییدا وێڕای مام هەژار ئەم دۆعایەی دەکەمەوەو دەڵێم: "رەبی هەرکەس دوژمنی ئەم میللەتە دڵپاکەیە ـ ژێرکەوێ، کۆستی کەوێ، رەبی سەعاتێ نەسرەوێ ـ داری ئاڵاکەم عەجەب چقڵێکە بۆ چاوی عەدوو". هەر کەسێك خۆشی نەوێ رەبی وەبەر خەنجەر کەوێ". شەکانەوەی ئاڵای کۆماری کوردستان تا ئێستایش لە مێژوودا شیرینترین زەردەخەنە بووە کە لە دڵی کوردەکانی هەر چوار پارچەی کوردستاندا جێی گرتووە.

...

رۆژنامەی کوردستان 549